

VÉGHSEŐ, Tamás. *Unió, integráció, modernizáció Tanulmányok a görögkatolikus egyház történetéhez. Nyíregyháza : Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2021, 372 s. ISBN 978-615-6201-13-3.*

Historik Tamás Végheő sa už dlhodobo venuje problematike cirkevných dejín východných cirkví v Uhorsku. Patrí medzi zakladateľov edície *Collectanea Athanasiana*, ktorá sa delí na viacero sekcií, v rámci ktorých sú vydávané pramene, zborníky, prípadne monografie, ktoré sa venujú dejinám gréckokatolíkov v Uhorsku, prípadne gréckokatolíkom v celoeurópskom kontexte.

V roku 2021 zostavil monografiu, ktorá má za cieľ prezentovať výsledky jeho dlhodoberj práce v oblasti dejín gréckokatolíkov v období od 17. storočia až do 20. storočia, čím sa snaží podať hodnoverný obraz o dejinách gréckokatolíkov na území Uhorska a neskôr v 20. storočí na území Maďarska, Československa a Sovietskeho zväzu. Kniha bola vydaná v sérii *Studia*, čiže ide o texty vedeckej povahy. Sám autor priznáva, že dané texty boli prezentované na iných fórach a sú súčasťou rôznych zborníkov, ale takéto sumarizovanie vnímam ako výborný krok pre ucelené uchopenie témy.

Kniha je radená chronologicky. Prvá kapitola je podobná pomeno-

vaniu knihy, teda *Únia, integrácia, modernizácia. Pozadie únie s Rímom v Mukačevskom biskupstve (polovica 17. storočia)*. Autor v danej kapitole prezentuje známe fakty, ktoré čitateľa uvádzajú do témy, teda do unionizmu v Uhorsku, ako aj postupu biskupov Bazila Tarasoviča či Juraja Lippaya. Na záver textu pripája autor aj prepisy vybraných prameňov zo zahraničných inštitúcií o veci Gabriela Kossoviča či činnosti rodiny Drugethovcov. Druhá kapitola *Pavlínski misionári a gréckokatolíci v 17. storočí v Uhorsku (1642 – 1682)* je doteraz málo známy kontext. Často sa význam pavlínov umenšuje, primárne sa vnímajú jezuiti ako tí, ktorí vykonávali rekatolizačnú činnosť. Práve tento kontext približuje daná kapitola a ukazuje vplyv pavlínskych misií na severovýchode Uhorska. V kapitole s názvom „...*patriarcham graecum convertit ad unionem.*“ *Traja bývalí študenti nemecko-maďarského kolégia v Ríme a Užhorodská únia* sa autor venuje osobám Juraja Jakušica, Juraja Lippaya a Štefana Varróa a ich súvisu s Užhorodskou úniou. Autor vďaka podrobnej znalosti prameňa prináša aj prepisy listín, ktoré dotvárajú kontext informácií. Napriek tomu, že sa autor venoval kontextu rekatolizácie z pohľadu pavlínov v kapitole *Jezuiti a gréckokatolíci v severovýchodnom Uhorsku v druhej polovici 17. storočia*, zameriava sa na činnosť uhorských jezuitov, domi-

nantne na správy z Užhorodu a ich činnosť, ktorá sa viaže na uniatov práve v sledovanom období. Následne neobchádza zaujímavý kontext Augustína Benkoviča, ktorý priblížil v kapitole *Gréckokatolícke aspekty diela biskupa Augustína Benkoviča z Varadu (1682 – 1702)*. Podrobnosť, ktorou autor približuje 17. storočie v kontexte dejín gréckokatolíckej cirkvi je fascinujúca, nakoľko mnohé kontexty, ako aj tento, sú v slovenskej historiografii neznáme. Známejšej osobnosti sa týka kontext kapitoly „... meliorem vivendi ordinem Introducere“ *Špecifické povinnosti a možnosti gréckokatolíckeho biskupa v Uhorsku v dobe denominačnej organizácie : poučenie zo šiestich neznámych listov De Camillisa*, kde sa v kontexte šiestich listov venuje stavu presbyterov v závere 17. storočia, keď bola ich morálna a vieroučná úroveň veľmi zlá. V kapitole *Vladyka, kalugéni a baťkovia. Gréckokatolícka cirkevná spoločnosť v 17. a 18. storočí* sa venuje trom cirkevným stavom, ktoré mohli nastať v gréckokatolíckej cirkvi, a to biskupovi, predstavenému kláštora a presbyterovi. Charakterizovaním ich sociálneho statusu dokázal autor poukázať na vývoj sociálneho stavu duchovenstva východnej cirkvi v Uhorsku od únie až do utvorenia samostatného biskupstva. Po erigovaní Mukačevskej diecézy sa autor presunul do obdobia 19. storočia, respektíve k jeho

záveru, kde popisuje stav roku 1881, keď sa schyľovalo k utvoreniu nového biskupstva. Tento kontext popísal v kapitole s názvom *Pokus o založenie uhorského gréckokatolíckeho biskupstva v roku 1881*. V období druhej polovice 19. storočia a väčšmi na začiatku 20. storočia silnelo hnutie maďarskej identity v biskupstve. V kapitole *Hnutie gréckokatolíckych Maďarov od počiatkov do roku 1905* prezentuje zaujímavý kontext dejín gréckokatolíkov, ktorí v období 19. storočia väčšmi posilňovali maďarskú identitu, keďže samotní gréckokatolíci mali multietnickú identitu (Rusíni, Maďari, Slováci, Rumuni a iné). Prezentovaním daného kontextu sa utvára priestor pre výskum obdobnej otázky v kontexte ostatných národností. V nasledujúcej kapitole s názvom *Bukureštský arcibiskup Netzhammer a založenie Hajdúdorogskej diecézy* sa venuje činnosti rímskokatolíckeho biskupa Raymunda Netzhammera, ktorý bol benediktínom a mal vplyv na vznik tretieho biskupstva, ktoré pochádza z tradície Užhorodskej únie. Podobnému kontextu sa venuje aj kapitola s názvom *Bezprostredná situácia založeniu Hajdúdorogskej diecézy*, kde autor popísal situáciu v diecéze, ako aj činnosť biskupov pred utvorením diecézy. Po roku 1918, respektíve 1920 sa výrazne mení situácia v bývalom Rakúsko-Uhorsku. Trianonskou zmluvou sa zmenili hra-

nice, čím sa územie diecéz výrazne oklieštilo a na území Maďarska ostala len jedna diecéza. Po čase vznikol v Maďarsku aj Miškovecký exarchát. Práve situáciu v medzivojnovom období popisuje autor v kapitole *Vzťah medzi Apoštolskou stolicou a maďarskými gréckokatolíkmi medzi dvoma svetovými vojnami*. Do roku 1950 bola zrušená gréckokatolícka cirkev v Československu a v Sovietskom zväze. V Maďarsku gréckokatolícka cirkev nebola zrušená a naďalej existovala. V kapitole *Situácia gréckokatolíkov od socializmu po založenie gréckokatolíckej metropoly* popisuje kontext dejín, ktorý vyústil do utvorenia samostatnej gréckokatolíckej cirkevnej provincie v Maďarsku. V dvoch kapitolách v nemeckom jazyku s názvom *Katholiken des byzantinischen Ritus in Ungarn I. Teil: Von den Anfängen bis 1920* a *II. Teil: Von 1920 bis 1989* sa venuje gréckokatolíkom byzantského obradu v Maďarsku v dvoch obdobiach, a to do roku 1920 a od roku 1920 do 1989. Autor týmto počínom sumarizuje svoje vedecké poznatky aj pre cudzojazyčné regióny, kde v krátkosti približuje dejiny gréckokatolíkov v spomínanom období. Rovnako pridáva dve kapitoly aj v talianskom jazyku, a to *Una minoranza religiosa*

nella tempesta della Grande Guerra. La fondazione dell'eparchia di Hajdúdorog per i grecocattolici ungheresi (1912) e i suoi primi anni a kapitolu *Ungheria. La Chiesa greco-cattolica nel periodo del regime comunista*, teda v slovenčine *Náboženská menšina v búrke Veľkej vojny. Založenie Hajdúdorogskej eparchie pre maďarských gréckokatolíkov (1912) a jej prvé roky* a druhá *Maďarsko. Gréckokatolícka cirkev v období komunistického režimu* sú sumárom podobných kapitol v nemčine, čím autor takýmto šikovným spôsobom rozšíril penzum informácií aj pre cudzojazyčných čitateľov a urobil to v samostatných kapitolách, ktoré sú akýmsi resumé, prípadne uvedením do problematiky.

Samotná kniha je sumárom a aj obrazom výskumných schopností Tamása Végheša, ktorý patrí medzi jeden z pilierov výskumu cirkevných dejín východnej cirkvi v Uhorsku. Takýto sumár činností vypovedá o súčasnom trende publikačnej činnosti v danej téme a inšpiruje pre budúcnosť k reedíciám už skôr publikovaných textov, ktoré je vhodné odprezentovať komplexne, čím sa získa obraz o danej problematike v ucelenej forme a jednej knihe.

Vavrínek Žeňuch